

OPONENTSKÝ POSUDEK NA HABILITAČNÍ PRÁCI

Autor: Ing. Stanislav Michek PhD.

Název: Vývoj a současnost evaluace učitelů na základních školách v České republice

Posuzovaná habilitační práce je zpracována na 254 stranách. S. Michek si kladl za cíl (s. 7) syntetizovat poznatky o evaluaci učitelů. Konkrétně usiloval o to (s. 8) popsat vývoj hodnocení učitelů od poloviny 19. století, popsat a analyzovat současnou praxi evaluace učitelů a modifikovat koncepční rámec této evaluace.

Práce S. Michka doplňuje poznání problematiky pedagogické evaluace o syntézu poznatků v oblasti evaluace učitelů, která dosud nebyla v českém prostředí systematicky zmapována. Za stěžejní považují podkapitolu 1.3. Zde považují za důležité a cenné pro současný diskurz o hodnocení učitelů mj. pojednání o rozporu požadavku na jedné straně poskytovat formativní hodnocení s cílem podpořit učitelův profesní rozvoj, a na druhé straně zároveň poskytovat i hodnocení sumativní s cílem učitele a jeho výkon jasně označit, kvantifikovat a případně odměnit. Také text o potřebě a náročnosti evaluaci učitelů individualizovat či poznatek o nárůstu odborných článků věnujících se evaluaci učitelů jsou nosné. Nicméně jiné části kapitoly by dle mého mínění měly být zpracovány do větší hloubky s výraznějším využitím zahraniční literatury s cílem přinést aktuální a empiricky podložené poznatky. Část 1.4 by nemusela být samostatnou podkapitolou, ale zahraniční empirické zkušenosti by mohly prolínat celým textem. Postrádám např. konkrétnější informace a výzkumné doklady o způsobech užívání, podobách a efektivitě užívání/praktikování evaluačních hospitací, hodnotících škál, učitelských portfolií, žákovských evaluací, testování učitelů, pedagogických supervizí. Naopak se domnívám, že některé obecnější pasáže či části textu věnující se výkladu souvisejících skutečností (např. text o stádiích morálního usuzování na s. 19-20, text o evaluaci vzdělávacích programů na s. 24-26) mohly být v kapitole 1 vynechány i proto, že se s nimi v dalším textu nepracuje. Postrádám spojení prezentovaných koncepčních východisek (kapitola 1.2) a prezentovaných zjištění. Jednotlivá východiska jsou postavena vedle sebe a dále se k nim text nevztahuje. Na s. 14 je argumentováno, že „kauzální vztah mezi kvalitou učitele a výsledky učení studentů je chybný“, ale v dalších částech práce (např. na s. 27) je pozitivní vztah mezi kvalitou učitelů a výsledky žáků zřejmý a doložitelný. Na s. 14–15 je také slovy M. Chvála při pedagogické evaluaci odmítnuto východisko pozitivismu, ale v dalších částech práce se o vlivu na výsledky výzkumů a jejich interpretaci již nehovoří.

Autor uvádí, jak byly zdroje zpracování textu vyhledány, což kvituji. Nicméně by bylo podle mě vhodné, kdyby nejen uvedl, že využil aplikaci SciSpace za účelem vyhledávání textů a rychlejšího porozumění zahraničních článků a k inspiraci při řešení dílčích otázek, ale uvedl by i jak ji využil a zdůvodnil by, jak eliminoval nebezpečí zkreslení takto získaných textů. Další diskutabilní záležitostí je využití kontroverzní aplikace Sci-hub.

Kapitola 2 je věnována problematice hodnocení učitelů v historické retrospektivě. Chvályhodný je pečlivý metodologický postup při vyhledávání zdrojů informací. Ve výkladu problematiky jsou citována dobová legislativní a úřední opatření a hodnocení aktérů evaluace, což je zvláště u dřívějších období cenné a zajímavé. S. Michek (s. 9) přiznává, že se mohl „podvědomě“ z důvodu, že zastává demokratické hodnoty a přesvědčení (parafrazuji), dopustit určitých subjektivních zkreslení. Domnívám se, že pokud došlo k určitému zkreslení výkladu vývoje evaluace učitelů, bylo to především z nedostatečné znalosti dobových kontextů, což nelze nehistorikovi vyčítat, případně z důvodu silného kritického přesvědčení autora o nedostatecích vzdělávací exekutivy pro r. 1989, což by mohl autor možná více reflektovat. Pojednání o praxi současného hodnocení učitelů v ČR (zvl. s. 106–109) by si podle mě zasloužilo systematictější přístup.

Cílem empirického šetření S. Michka bylo analyzovat současnou praxi evaluace učitelů na ZŠ v ČR a přinést zatím nezveřejněná zjištění k evaluaci učitelů ZŠ (s. 127). S. Michek využil dat z šetření TALIS 2013 a 2018, TALIS-PISA link 2018 a data ČŠI. Využití dat TALIS 2013 a 2018 umožnilo práci s reprezentativními výběrovými soubory, a tedy vyvozovat závěry pro širokou populaci a zobecňovat výsledky na národní úrovni, což je především pro českou vzdělávací politiku a vzdělavatele učitelů významný počin. Zajímavá jsou např. tato zjištění: malý nárůst (TALIS 2013 vs. 2018) zpětné vazby učitelům od kolegů, využívání žákovských anket, výsledků školy a tříd a vzájemných hospitací, podstatná souvislost mezi četostí se zpětnou vazbou spojeného pozorování výuky jiných učitelů a spolupráce mezi učiteli, podstatná souvislost mezi podpůrností evaluace a spokojeností učitele s prací a vztahy, střední až podstatná souvislost mezi zpětnou vazbou od učitelů a výsledky učení žáků. Jednotlivá zjištění by jistě mohla být někdy více interpretována, ale bylo by nutné se vyvarovat povrchnějších soudů a myšlenkových „skoků“ (srov. s. 211–213).

S. Michkem využitá data z TALIS 2013 i 2018 se vztahují pouze na učitele 2. stupně ZŠ, což autor několikrát uvádí, ale podle mě by měl i zcela explicitně říci, že výsledky jeho analýz u VO 3–15 se týkají pouze evaluace této skupiny učitelů a takto o nich pojednávat. První dvě výzkumné otázky se věnují učitelům 1. i 2. stupně ZŠ a pro jejich zodpovězení byla využita data ČŠI, tedy data jiná než pro zbývající výzkumné otázky (VO 3–15). Nevím, zda kombinace těchto dvou skupin zdrojů dat při vyslovování závěrů o evaluaci učitelů základních škol, tedy učitelů 1. i 2. stupně, není matoucí.

Vhodné by bylo pod jednotlivé tabulky a grafy vždy uvádět zdroje dat a počty respondentů (chybí např. na s. 154–156).

Navzdory několika výše zmíněným kritickým poznámkám převládají nesporné přínosy práce.

Autorovi doporučuji při obhajobě položit tyto otázky:

1. Jaké jsou v rámci evaluace učitelů zkušenosti s testováním učitelů (Teacher competency tests) a proč byste testování učitelů ne/doporučil, případně za jakých podmínek byste jej doporučil využívat?
2. Lze Kompetenční rámec absolventa a absolventky učitelství využívat jako nástroj evaluace učitelů? Proč?

Závěr:

Posuzovaná habilitační práce je zpracovaná na požadované úrovni. Podává komplexní a ucelený rozbor problematiky evaluace učitelů. Integruje dosavadní poznání v této oblasti a obohacuje je o doposud nepublikované informace a interpretace. Z posuzované práce je zřejmá orientovanost habilitanta v řešené problematice a jeho schopnost problém teoreticky zpracovat.

Doporučuji předloženou habilitační práci přijmout k obhajobě a po úspěšné obhajobě dr. Stanislavu Michkovi udělit titul docent v oboru Pedagogika.

V Praze 15. 8. 2024

Doc. PhDr. Jana Stará, Ph.D.

Katedra preprimární a primární pedagogiky

Pedagogická fakulta Univerzity Karlovy